

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JACOB ABRAHAMSON

SEMINARIELÆREREN
FRA BRAHETROLLEBORG DER BLEV
FØRSTELÆRER I SVANEKE

VED

ANTON KJØLBY

SÆRTRYK AF „BORNHOLMSKE SAMLINGER“ XXIX

RØNNE 1943

I C. Fritz Jørgensen: »Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie,« Odense 1874, findes under »Personalhistorie« for Haagerup Skoledistrikt følgende S. 64:

»*Jacob Abrahamson*, som derefter fik Ansættelse her, var en Søn af Indsidder Abraham Jacobsen i Mellemhaven, der var Postbærer for Herskabet fra Brahetrolleborg til Odense, derfor ogsaa i Almindelighed kaldt Abraham Post. Sønnen Jacob er døbt den 2den Decbr. 1792 og konfirmeret i Brahetrolleborg Kirke 1807. Fra Skolen giver Sognepræsten ham Bemærkningen »et fortrinligt Barn.«¹⁾ Hvor Abrahamson opholdt sig i de første Aar efter sin Konfirmation, vides ikke, men i 1812 kom han hjem fra Kjøbenhavn, hvor han paa kongelig Regning havde modtaget Gymnastikundervisning. Fra Lærere dør var han meget fordelagtig anbefalet, og han overtog derfor straks Gymnastikundervisningen for Bernstorffminde Seminarier Elever. Selv var han Elev ved Seminariet, til han 1814 dimitteredes med 1ste Karakter med Udmærkelse.²⁾ En kort Tid var han Medhjælper hos Degnen Pade i Vester-Aaby, men det følgende Aar vides han at være Gymnastiklærer ved Seminariet. 1816 blev han Lærer ved Seminarie-Skolen og forblev dette til 1824, ligesom han ogsaa i den Tid forrettede Degnetjenesten ved Brahetrolleborg Kirke. Han synes at have været en Del egensindig og herskesyg og var vist ikke uden Skyld i Seminarierets Nedlæggelse.

Abrahamson rejste 1824 til Svanike paa Bornholm, hvor han havde faaet Plads ved Skolevæsenet. Her virkede han i 24 Aar, og »hans Minde som Lærer staar blandt de førstes paa Øen«; han blev derfor almindelig savnet ved sin Død. Men Embedets Indtægter var kun smaa, og hans Kaar derfor ikke gode. 1829 giftede han sig og efterlod ved sin Død 1848 Enke og 5 Børn³⁾.«

1) Brahetrolleborg Kirkebog.

2) Bernstorffminde Forhandlingsprotokol i Bispearkivet.

3) Efter Meddelelse fra Abrahamson i Svanike.

Dette Eftermæle kan uddybes adskilligt og paa flere Punkter korrigeres. Blandt andet synes en Gennemgang af Kildematerialet ikke at retfærdiggøre Dommen over Abrahamsons Karakter; men naturligvis kan Jørgensen, der udsendte sin Bog 50 Aar efter Abrahamsons Virke i Brahetrolleborg Sogn, ogsaa have øst af mundtlige Kilder!

Saa vel Jørgensen som senere Bøger om Bernstorffminde m. m. lader en tro, at Abrahamson er født i Mellemløben, Brahetrolleborg Sogn. Det er han imidlertid ikke. Han kom til Verden paa Rødegaard i Taarnby Sogn paa Amager den 26. November 1792 som Søn af Abraham Jacobsen og Hustru Karen Mortensdatter, der begge i Følge Folketællingen 1787 var i tjenende Stilling paa Gaarden. Blandt Fadderne er en Hans Jacobsen, der kan være Broder til Abraham Jacobsen, men om hvem intet vides; de øvrige synes ikke at have været Slægtninge. Heller ikke Fadderne for Ægteparrets to andre Børn: *Anna Margrethe*, f. 1788^{10/8} (Taarnby) og *Mette Marie*, f. 1795^{20/5} (Brahetrolleborg), giver noget Spor med Hensyn til Slægt.

Abraham Jacobsen og Hustru Karen Mortensdatter blev gift i Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn 1788^{22/8}. En Tradition i Familien vil vide, at Karen Mortensdatter var Provstedatter med Slægtsnavnet Knap, Knab el. l., og at hun var løbet bort med Kusken (): Abraham Jacobsen) i sin Faders Præstegaard, hvorefter hun blev gift med denne, der senere blev Postbærer paa en Herregaard. Der findes imidlertid ifølge Wi-berg ingen Præst eller Provst Morten Knap i Danmark. En helt anden Mulighed er den, at der er en Forbindelse med Sverrig. Abrahamson gav jo sit Navn den svenske Form med »-son«, og Forældrenes Forlovere var Svenskere (Mathias Kamph, Skræddersvend, boende Printzens Gade No. 366, og Anders Lundberg, Arbeidsmand i Store Kongensgade No. 71). Pastor *Knap*,¹⁾ Brahetrolleborg, kan der saavel med Hensyn til Afstamning som Tid, ikke være Tale om i denne Henseende; men hans Navn kan meget vel have bidt sig saadan fast hos Efterslægten, at det derved er kommet ind i den nævnte

¹⁾ Børge Henrik Knap, f. i Kbhvn. 1775^{21/1}, Søn af Justitsraad, Brygger Ludv. Chr. Knap og Hustru Ernestine Albertine Lemvigh. Student 1791, cand. theol. 1796, Sognepræst Brahetrolleborg 1801. fra 1809 tillige Krarup. R. af Dbg. 1813. Entl. 1844. † 1850^{2/11} (Wi-berg).

Overlevering. Nedenfor vil blive fremført et andet Forhold, der støtter Formodningen om Abrahamsons svenske Afstamning. En anden Tradition, som maa gælde Abraham Jacobsen, siger, at Familien stammer fra Amager og skal gaa tilbage til en hollandsk Familie, indvandret under Christian den Anden. Navnet Abraham er ret hyppigt i Taarnby, Store Magleby og paa Christianshavn. Imidlertid er hverken Karen Mortensdatter eller Abraham Jacobsen at finde som døbte paa Amager. Aldersopgivelserne for dem er ikke særligt vejledende i den Henseende: Folketællingen 1787 Taarnby har Abraham Jacobsen, 32 Aar gl., og Karen Mortensdatter, 24 Aar gl., Tællingen 1801 Brahetrolleborg (Familiehuset, Haagerup, Mellemhaugen) henholdsvis 52 og 50, mens de ved deres Dødsfald 1811 og 1826 angives at være henholdsvis 64 og 76 Aar gl. De to sidstnævnte Opgivelser er rimeligvis de mest rigtige.

Lægdsrullen for Taarnby Sogn findes først fra 1802; men Lægdsrullen [nærmere betegnet: »Tilgangsliste, Litra B, for Nyborg og Tranekier Amter, regnet fra 12te November 1793,« Lægd 10 (Brahetrolleborg)] har allerede Jacob Abrahamson første Gang 1793. Han har altsaa kun været et Aarstid gammel, da den efter Forholdene i disse Tider usædvanlige Flytning fandt Sted fra Amager til Brahetrolleborg paa Fyn. Man har gisnet om, at der skulde være en eller anden Forbindelse med Grevefamilien Reventlow, en Antagelse, der dog ikke har stor Sandsynlighed for sig. I ovennævnte Tilgangsliste for Brahetrolleborg Lægdsrulle indføres nemlig, at i 1793 kom samtidig fra Amager foruden Abraham Jacobsen 5 Familier, den ene med et svensk Navn (Palmgreen) og to udtrykkeligt anført som svenske. Af disse er igen den ene: Niels Mortensen, der ses først at være kommet fra Sverrig til Amager omkring 1791, og som udmærket kan være Broder til Karen Mortensdatter. Han døde 1820 ⁵/₁₀, 62 Aar gl., »f. i Sverrig« (Taarnby Kirkebog). Der gøres Vedtegning om, at af disse 6 Familier rejste Aaret efter de 4 tilbage til Amager. Det har altsaa været en Slags Masseudvandring, foranlediget paa en eller anden Maade. — Naar Abraham Jacobsens Efterslægt ved at fortælle, at Børnene i det lille Hjem ofte fik Legetøj fra den grevelige Familie, skyldes det sikkert, at Abraham Post gennem sin Bestilling paa en Maade kom Herskabet paa ret nært Hold.

Abraham Jacobsen og Hustru med deres tre Børn slog sig

imidlertid til Ro paa Brahetrolleborg. I den betroede Stilling som Postbærer for Grev Reventlow virkede han til sin Død. — Børnene gennemgik alle Seminariets Børneskole. Protokollerne for denne findes i Brahetrolleborg Godsarkiv. For hver Elev er der fra Aar til Aar holdt Regnskab over det samlede Antal Skoledage, hvor mange af disse besøgt og hvor mange ubesøgt. Desuden Udtalelser om Temperament, Sjæleevner, Tænkefærdighed og Kundskaber samt Bedømmelse af Færdighed i at læse, skrive og regne. Tillige Vurdering af »Fliid, Sæder, moralsk Karakter.« — Man følger her de tre Søsken og ser, at de alle har været velbegavede; men Jacobs Vidnesbyrd er dog langt de bedste. Efter at Standpunkterne for ham i den første Skoletid har varieret noget, gives der ham det sidste Aar følgende for Temperament og Sundhedstilstand: »oprømt og levende«, udmærkede Evner, Kundskaber: udmærket i alt; læser »udmærket godt«, skriver »smukt«, regner »meget godt« og »viser nu utrættet Lærelyst og i enhver Hensenede en exemplarisk Opførsel.« — »Lærvillig og ordentlig, et Exempel for de andre Skolebørn.«

I Brahetrolleborg Kirkebog har Familien ikke sat sig mange Spor. Foruden Mette Maries Fødsel, Børnenes Konfirmationer og Abraham Jacobsens Dødsfald 1811 ⁷/₅, hvor der siges, at han var født paa Amager og 64 Aar gl., er der kun den Tilførsel, at Abraham Post var Forlover ved en Vielse 1807 ³⁰/₁. Enken sad tilbage med sine Børn. Hun har sikkert stræbt at klare sig selv, muligt haft Arbejde paa eller faaet Støtte fra Godset; i Sognets Fattigprotokol¹⁾ er hun 1812 ²⁰/₃, s. A. ³/₇ og 1814 ²⁵/₃ og senere med lange Mellemlum i de følgende 3 Aar nævnt blandt de værdige trængende, der fik Ekstrahjælp. Derimod er hun ikke blandt de faste Nydere. Omkring 1817 flyttede hun til Svendborg, hvor Datteren Anna Margrethe var blevet gift med Pottemager *Rasmus Rasmussen* paa Gaasetorvet, og her døde hun »af Alderdom« 1826 ¹⁰/₁₂ (Nicolai Kirkebog), 76 Aar gl., mens hendes yngste Datter, Mette Marie, som ugift allerede var afgaaet ved Døden her 1822 ¹⁷/₁₁ (Nicolai), 26 Aar gl., »af Nervefeber«. Dødsannoncer for disse findes ikke i Odense-Svendborgbladene. — Pottemager eller Lervarefabrikant Rasmus Rasmussen var født i Svendborg og Søn af Potte-

¹⁾ Paa Brahetrolleborg Kommunekontor.

mager Peder Rasmussen og Hustru Andrea Charlotte Knap, Datter af Købmand Jørgen Knap i Nysted. Det kan ogsaa være dette Navn Knap, der er indgaaet i den tidligere nævnte Familietradition. Der var 6 Børn i Anna Margrethes Ægteskab. Af disse var Datteren, *Sophie*, gift med den i sin Tid meget kendte Lærer, Brugsforenings- og Folketingsmand *Jørgen Hansen-Ølstykke*. En Søn af ham, forh. vestindisk Plantageejer, Havebrugskandidat *Ganneskov*, København, skriver: »Det lader til, at der i det mindste har været 3 Generationer af samme Haandtering, efter al Rimelighed paa samme Sted, da det var en udstrakt gammel Ejendom, som endnu stod, da jeg var Dreng og indtog hele den ene Side af Gaasetorvet.«

Skoleforstander og Pottemager Rasmus Rasmussen druknede paa en Forretningsrejse sammen med sin 12-aarige Søn, Andreas Ferdinand, Nord for Fyn den 19. Juli 1829. Om denne sørgelige Begivenhed indeholder »Fyens Stifts Kgl. allene privilegerede Adresse-Avis og Avertissementstidende« udførlige Beretninger i 1829, Numrene 109, 111, 112, 113 og 114. — Enken fortsatte Forretningen. Hun døde 1848^{4/11} (Nicolai), og Dødsannonce for hende findes i »Svendborg Amts politiske Avis og Avertissements-Tidende« 1848, Numrene 138, 139 og 140. Efter hende lever stor Efterslægt.

Jacob Abrahamson var imidlertid gledet ind paa Brahetrolleborg Seminarium. Men Uddannelsen her afbrødes af 1 Aar i København. I »Danske Kancellis« Brevbog 1811^{5/10}, Nr. 2183, meddeles, »at Seminaristerne Medom fra det Skaarupske og Abrahamson fra det Brahetrolleborgske Seminarium, der nu have erhvervet den fornødne Færdighed, saavel i Gymnastikens practiske Udøvelse, som i dens Theorie og Methodik« maa underkaste sig Eksamen paa det gymnastiske Institut for en Kommission, bestaaende af Professor, Justitsraad R. Engelstoft, Justitsraad R. Bærens og Inspecteuren ved det Joenstrupske Skolelærerseminarium Professor Saxtorph samt Professor Nachtegall. — Nævnte Brevbog 1810 og 1811 indeholder flere Steder Oplysninger om dette Fremstød paa det gymnastiske Omraade.

Gymnastikinspektør Langkilde har i sin Tid meddelt mig uden Kildehenvisninger, at Jacob Abrahamson ankom til det civile Gymnastikinstitut fra Brahetrolleborg^{5/6} 1810 og afgik efter at have bestaaet Eksamen^{11/10} 1811. — Nachtegall skriver til Grev Reventlow om hans Brugbarhed og anfører, at

han ogsaa paa Institutet har lært at spille Violin, og at han kan undervise i Dans.

Naar C. Fritz Jørgensen ikke ved, hvor Abrahamson var de nærmeste Aar efter sin Konfirmation, kan dette oplyses gennem Lægdsrullerne. I disse er han 1806—08 i Mellemlaugen, 1809 (17 Aar gl., Højde 64³/₄ Tommer) og en Del af 1810 paa Seminariet. Derefter et Aarstid: »I Kjøbenhavn i det gymnasstiske Institut efter Attest.« 1812: Trolleborg. Saa »paa Seminariet«, til han udgik 1821 efter at have fremlagt Kaldsbrev af 1817²⁷/₁.

Efter sin Dimission i 1814 virkede Abrahamson som nævnt som Lærer ved Seminariet og dets Børneskole. At han har været en dygtig Lærer fremgaar overalt af Skolekommissionens Protokol. Eksempelvis hedder det ved Foraarseksamen 1817 bl. a.: »De her i Protocollen anførte Opgaver bleve afhandlede med Børnene, og fandt Commissionen deres Opmærksomhed og Svar tilfredsstillende. De fleste læste færdigt og rigtigt i Bog; Skrivebøgerne øve fremviste, fandtes ordentlige og var Enkeltes Skrift fortrinlig, de flestes ret god; i Hovedregning var Børnene vel øvede.« — Samme Aar, den 1. Marts, indstillede Grev Reventlow og Sognepræst Knap til Kancelliet, at der ydedes ham et Gratiale som Gymnastiklærer.

Imidlertid var Abrahamson kommet ind i en pinlig Situation, hvorom Skolekommissionsprotokollen i Brahetrolleborg Kommunearkiv og Seminariets Deliberationsprotokol i Landsarkivet, Odense, giver Besked. Mellem Skolekommissionens Formand, Pastor *Knap*, og Seminariets Forstander, *Heise*, var der udbrudt en bitter Strid om, i hvilket Omfang Seminaristerne af Hensyn til deres Uddannelse skulde deltage i Børneundervisningen. De to Foresatte gav Abrahamson modstridende Ordre, og da han fulgte *Heise*, var *Knap* ikke blid i sin Dom. Det er rimeligvis dette, der har bidraget til C. Fritz Jørgensens Omtale af Abrahamsons Karakter. Men inden Striden havde naaet sit Højdepunkt, udnævntes Jacob Abrahamson den 22. Oktober 1823 af Kongen til Lærer i Svaneke og dermed var han ude af denne Konflikt. — Samtidig med ham var den senere Professor *N. M. Petersen* Lærer ved Seminariet i Brahetrolleborg; disse to Mænd var gode Venner og vedblev ifølge Beretning af Abrahamsons Efterslægt efter deres Seminariclærertid at brevveksle sammen Livet igennem. Imidlertid er *N. M. Petersens* efterladte Papirer i det kgl. Bibliotek for Tiden ikke

tilgængelige, idet de er evakuerede. Og Brevene til Abrahamson synes at være gaaet tabt.

Det kongelige Kaldsbrev lyder saadan (med Omskrivning af Forkortelserne i 1. Dep. Registrant, S. 183, Nr. 788):

— — Gør vitterligt, at Vi allernaadigst have beskikket og forordnet saa og hermed beskikke og forordne hidtilværende Gymnastiklærer ved det Fyenske Skolelærer Seminarium, og Kirkesanger ved Brahetrolleborg Kirke i Vort Land Fyen Jacob Abrahamson, som har de udi Indfødsretten fastsatte Egenskaber til herefter at være Skolelærer og Kirkesanger i Vor Købstad Svanike paa Vort Land Bornholm i Overensstemmelse med den af danske Cancelliet forbemeldte Vor Kjøbstæds Almueskolevæsen approberede Plan, og skal han i dette Embede nyde den i nysommeldte Plan fastsatte aarlige Løn. Thi skal han o. s. v.

Kbhvn. d. 22. October 1823.

Abrahamsons Ansøgning havde følgende Ordlyd:

Det fyenske Skolelærer Seminarium ved Brahetrolleborg
d. 16. August 1823.

Jacob Abrahamson, Gymnastiklærer ved det fyenske Skolelærer-Seminarium, Kirkesanger til Brahetrolleborg Kirke og Lærer ved Seminariets Skole ansøger allerunderdanigst om det for nærværende Tid ledige Lærerebøde ved Skolen i Svanike paa Bornholm.

Til Kongen.

Undertegnede giver sig herved den Frihed allerunderdanigst at ansøge Deres Kongelige Majestæt om det for nærværende Tid ledige Lærerebøde ved Skolen i Svanike paa Bornholm. De Grunde, hvorpaa han vover at støtte denne sin allerunderdanigste Ansøgning ere følgende: I Slutningen af Aaret 1811 forlod han det Kongelige gymnastiske Institut med Karakteren: fortrinlig duelig, og har siden den Tid underviist Seminariets Elever i Gymnastik. Da han i Mai 1814 blev dimitteret fra det fyenske Skolelærer-Seminarium med Karakteren: meget god med Udmærkelse, blev han strax ansat som Hjelpelærer ved Skolen i Vesteraabye, hvilken Stilling han forlod i Aaret 1816, da han blev kaldet til Kirkesanger til Brahetrolleborg

Kirke og Lærer ved Seminariets Skole, hvilke Embeder han endnu forestaar. Han har med Iver og efter bedste Evne i disse Embedsstillinger stræbt at opfylde sine Pligter, hvilket han troer, ved vedlagte Attester at kunne bevidne. Som Gymnastiklærer har han ikke alene underviist Seminariets Elever, men ogsaa Børnene af Vesteraabye og Seminariets Skoler. Hans nærværende Virkekreds er ham kjer, og han ønsker ugjerne at forlade den; men hans ringe Løn som Gymnastiklærer, og de, formedelst de lave Kornpriser saa betydelig indskrænkede Indtægter som Kirkesanger tilraade ham, at ansøge et Embede, hvori han ved heldigere Kaar kan see sig betrygget mod Næringsorg. Af ovennævnte Grunde vover han, at stille sig i de Ansøgendes Række, og nærer det Haab, at denne hans allerunderdanigste Ansøgning maatte komme i allernaadigst Betragtning.

Allerunderdanigst

Jacob Abrahamson.

Med Ansøgningen fulgte Afskrifter af Vidnesbyrd fra Seminariet og fra »Det civile gymnastiske Institut«, dat. henholdsvis: 1814 ^{27/4} og 1811 ^{15/10}. Endvidere en egenhændig Anbefaling fra Seminarieforstander Heise,¹⁾ saalydende:

Hr. I. Abrahamson, der i Aaret 1814 blev dimitteret fra det herværende Skolelærer-Seminarium med Characteren: Udmærket duelig, og i 8 Aar har været ansat som Seminariets Gymnastiklærer og Skolelærer, har med fortrinlig Duelighed og Iver opfyldt de Pligter, der i denne Embedsstilling har været ham paalagte. Hvor meget jeg derfor end vilde savne denne troe Medarbejder, føler jeg mig dog forpligtet til, da han af økonomiske Aarsager søger Ansættelse andendsteds, paa det bedste at anbefale ham til de høie Vedkommende, som maatte kunne bidrage til hans Ønskes Opfyldelse.

Bernstorfsminde, d. 16. Aug. 1823.

C. I. Heise,

Forstander og første Lærer ved det
fyenske Skolelærer-Seminarium.

¹⁾ Carl Johan Heise, f. i København 1787 ^{30/3}, Student 1801, cand. theol 1805, 1813—15 Adjunkt, Helsingør, 1815—26 Seminarieforstander, Brahetrolleborg, 1831 Sognepræst til Birkerød, i hvilken Stilling han døde 1857 ^{20/2}. Tit. Professor 1828, R. af Dbg. 1856 (Dansk biogr. Leksikon, Wiberg).

I Kancelliets Forestilling til Kongen af 1823 ^{8/10} indstilles Abrahamson som den værdigste til at komme i Betragtning ved Embedets Besættelse. Det oplyses, at Grev Reventlow forhen har bevidnet hans eksemplariske Forhold, hans utrættelige Iver og Virkelyst, forenet med Duelighed som Lærer, og at han ogsaa af Sognepræst Knap er meget anbefalet. Ansættelsen kunde dog ikke tilraades, da Brahetrolleborg Seminarium derved vilde komme til at savne en duelig Gymnastiklærer. Denne Stilling vilde for Øjeblikket vanskeligt kunne besættes, og hvis Abrahamson blev sat i en Virkekreds, hvor han ikke skulde give Undervisning i Gymnastik, vilde Udgifterne til hans Uddannelse heri tildels gaa tabt. Ønskede Kongen Seminariet ved

Jacob Abrahamson.

Abrahamsons Underskrift paa Ansøgningen om Embedet i Svaneke.

Brahetrolleborg nedlagt, vilde der gaa nogen Tid, inden dets nuværende Elever blev dimitterede, og disse vilde komme til at savne en dygtig Lærer. Kancelliet fandt dog, at det vilde være haardt, hvis Abrahamson paa Grund af sin nuværende Embedsstilling ikke kunde opnaa et Embede, hvortil han havde gjort sig værdig. Som Gymnastiklærer var hans Løn 60 Rbd. Sølv aarlig. Kancelliet androg nu paa, at der blev forundt ham et Gratiale af 100 Rbd. Sedler af Seminariefonden, dels som Understøttelse, dels som Belønning og Opmuntring. Hvis Seminariet fortsatte, foreslog Kancelliet en passende Forbedring af Abrahamsons Kaar, saa at han kunde være tjent med at vedblive i sin nuværende Stilling. Der var iøvrigt flere velkvalificerede Ansøgere, bl. a. et Par Akademikere; men Frederik den Sjette resolverede den 14. Oktober 1823 paa Indstillingen, at Abrahamson skulde beskikkes til Embedet.

Svaneke stod foran en Nyordning af sit Skolevæsen. Hvor ikke andet er anført, er Kilden til efterfølgende Fremstilling den ved Svaneke Skole endnu beroende Skolecommissions Pro-

tokol, autoriseret af Bornholms Amts Skoledirection 1816^{26/10.}1) Den indledes med en Afskrift af, hvad der siden ca. 1814 var passeret inden Autorisationen, saaledes bl. a.:

1) at der under 6. Marts 1813 fra Amtsdirectionen var communiceret Genpart af et Gavebrev, dateret Kiøbenhavn d. 22. Decbr. 1812, hvorved afd. Grosserer og Proprietair Hans Peter Kofods Enke, Marie Bohn,²⁾ havde skænket til Svaneke Skole 6000 Rbdlr., som endnu ikke er indbetalte og

2) at Sognedegn for Svaneke og Ibs Meenigheder P. P. Lind 9. Maj 1814 af Amtsprovst Jensen var communiceret en Skrivelse af 5. Januar s. A. fra Stiftsøvrigheden, efter hvilken han tillige skulde være Skolelærer i Svaneke med 100 Rbd. Løn.

Peder Pedersen Lind, der i Madvigs Livserindringer, Kbhvn. 1887, S. 41—42, omtales som en forhv. Glarmester fra Kbhvn., blev ifølge A. Petersen: »Sjællands Stifts Degnehistorie«, Kbhvn. 1899, S. 209, Skoleholder i Svaneke-Ibsker 1793 og kaldet til Degn 1800. — Om Forholdene ved Svaneke Skole i hans Tid giver Protokollen gode Oplysninger. Saaledes nævnes 1816^{22/7} som Skolekommission: Sognepræst J. C. Melbye, Byfogden C. H. Køfoed og de ved Directionens Skrivelse 24. Maj 1815 udnævnte: Købmand, Dbmd. J. Holst og Borger J. P. Larsen (Regnskabsfører).

Om Byens Skolehus siden 1810 hedder det, at det er ganske ubrugeligt; derfor overlod Byfoged Kofod³⁾ Skolelæreren Tinghusets Sal fra $\frac{1}{2}$ 1814. — 1816^{16/7} trækkes denne Til-ladelse imidlertid tilbage. Det gamle Skolehus blev da beset og fandtes endog »uueligt til at istandsættes«. Det hedder videre: »Desuden gjør dette Huses Beliggenhed paa adskillige Klipper, hvorved samme stedse har holdt sig overmaade fugtigt, det

1) Tegnsætningen er her og i de følgende Uddrag lempet efter Nutids Sprogbrug.

2) Jvfr. Jul. Bidstrup: Stamtavlerne Køfoed A og B, København 1886 og 87, henholdsvis S. 173 og 105. M. K. Zahrtmann: Familien Bohn fra Rønne, København 1898, S. 20, 23—24 og 31. Herman J. Hansen: Stamtavle over den bornholmske Familie Bohn, Maribo 1918, S. 65. Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familierne Müller, Madvig og Sode, S. 22. Lengnick: Stamtavle over Etatsraadinde Maria Køfoeds nærmeste Slægt, København 1861, S. 6.

3) Caspar Henrik Kofod, f. 1780, Stud. Rønne 1798, cand. jur. 1802, 1807 Prokurator paa Bornholm. 1810 By- og Herredsfoged i Svaneke; † der 1821^{2/9} (Richter: Juridisk Stat, Kbhvn. 1881).

endogsaa farligt for de mindre Børn at søge samme. Til Huset var heller ikke den allermindste Plads. Skolestuen er ogsaa meget for liden til den Mængde Børn, som dør søge Undervisning, og som meldt, er ingen Plads til at udvide Bygningen.«

Man havde da Opmærksomheden henvendt paa et Hus i Byen (Nr. 151 i N. Kvarter) »paa 4 store Fag, meget bredt, med Gaard og Haugeplads, beliggende paa et bequemt, lunt og tørt Sted«, der var til Salg for 400 Rbd.r N: V: Det besluttedes at købe dette (Skøde 1816 ^{1/8}) og af det gamle Hus tage Materialer til Reparation og Indretning. Det tiloversblevne heraf skulde sælges. — 1816 ^{8/11} er indført følgende: »Nogle faa af Byens Borgere havde vel desangaaende gjort Indsigelser i et Andragende til Amts Directionen, men disse bleve som ubeføjede ikke tagne i Betragtning.«

Under disse forbedrede Forhold holdt da Lind Skole. Han faar af sine Foresatte det bedste Lov som Lærer. 1816 ^{29/7} skrev Biskop Münter en meget god Visitatsbemærkning om Lind, og 1817 ^{17/7} skriver Amtsprovsten bl. a.: »Gud velsigne den brave Lærer fremdeles og give ham Held til sit vigtige Arbejde.«

Efter Linds Død 1821 ^{15/2} ¹⁾ blev der en Tid ikke holdt Skole. Protokollen melder, at »Undervisningen maa indtil videre ophøre.«

Samtidig forstod man, at det siden 1816 benyttede 4 Fags-Hus (senere beboet af Skomager Peter Marker) var aldeles utilstrækkelig til at være Byens Skole, og 1823 ^{23/7} blev derfor Lieutenant Hans Kjøllers Gaard midt i Byen købt for 1200 Rbd. Sedler. Her skulde den ny Lærer have sin Gerning, og her havde Svaneke Skole derefter til Huse til 1925, da den nuværende Skolebygning blev taget i Brug.

I Henhold til en Skrivelse af 1823 ^{5/7} fra Bornholms Amtsskoledirection i Anledning af Cancellimeddelelse 1822 ^{28/12} havde Skolekommissionen i Svaneke indstændigt anholdt om at bevirke Ansættelse af en duelig Skolelærer »det snarest mueligt, da Byens Ungdom i lang Tid har savnet en saadan.«

Der blev da oprettet et Embede som Lærer i Svaneke, og Stillingen blev opslaaet i »Collegial-Tidende« 1823 ^{2/8}, Nr. 35, med Løn 300 Rbd. Sølv, foruden Offer og 30 Rbd. Sølv til

¹⁾ Hans Enke, Anne Cathrine Olsdatter, døde i Svaneke 1830 ^{16/7}, 62 Aar gl. (Kirkebogen).

Husleje aarlig. Offeret blev imidlertid efter Henstilling i ovennævnte Skrivelse af 1823 ^{5/7} fra Amtsskoledirectionen indbefattet i de 300 Rbd. Sølv.

Det første Spor af den ny Lærer findes i Skolekommissionens Forhandlingsprotokol S. 20, hvor der i Mødet 1824 ^{7/4} indføres, at Amts Skoledirectionen under 16de Januar havde communiceret en Skrivelse til samme fra det Kgl. D: Cancelli af 30. Decbr. 1823, ifølge hvilken den til Kirkesanger og Skolelærer i Svaneke beskikkede Gymnastik Lærer ved Brahetrolleborg Skolelærer I: Abrahamson er tilladt at forblive i fornævnte sin Stilling indtil Foraaret 1824, og at ved Skrivelse fra Amts Skoledirectionen under 29de Januar 1824 er Commissionen tilkjendegivet, at Seminarist Siersted¹⁾ er udnævnt til at bestyre Skoleundervisningen m: v: i Svaneke.

Børneantallet var 62 Dreng og 56 Piger, og Skolen begyndte Onsdag den 18. Februar.

Abrahamson havde nemlig i November 1823 til Cancelliet indgivet følgende udatede »Underdanigst P. M.«:

»Undertegnede, som er kaldet til Kirkesanger og Skolelærer i Svanike paa Bornholm, giver sig herved den underdanigste Frihed at ansøge det Høi Kongelige danske Cancellie om Tilladelse, indtil Foraaret at forblive i sin nærværende Stilling som Gymnastiklærer ved det fyenske Skolelærer Seminarium, Kirkesanger til Brahetrolleborg Kirke og Lærer ved Seminariets Skole. Jeg nærer det Haab, at det høie Kollegium ikke afslaaer mig denne min underdanigste Begjering, da der paa denne mørke og stormfulde Aarstid ikke gives nogen Søleilighed, hverken til Bornholm eller til Kjøbenhavn, og det ei heller har været mig muligt at fragte Skib til nogen af bemeldte Steder, fordi ingen Skipper, af Frygt for at blive nødsaget til, at overvintre enten i Kjøbenhavn eller paa Bornholm, hvis Havnene skulde tillægges med Iis, vil paa denne Tid af Aaret foretage en Reise paa nogle og fyrretyve Miil. Erholder jeg det Høie Kollegiums Tilladelse, indtil videre at forblive i mit Em-

¹⁾ Christian Frederik Siersted, f. i Nyborg 1796 ^{24/5}, Seminarist fra Nylars 1823, 1828 Lærer i Aakirkeby, 1832 i Pedersker, entl. 1858 ^{1/1}; † i Rønne 1861 ^{14/10} (Bjørn Kornerup: Mynsters Visitatsdagbøger, II, 218, Th. Siersted: Stamt. Wulff, Odense 1904, S. 19, Lærerne og Samfundet, III, S. 565).

bede, skal jeg, saa tidlig i Foraaret som nogen Søeleilighed gives, indfinde mig, paa mit Bestemmelsessted.

Hvis det Høie Kollegium skulde befale mig, at gjøre Reisen over Land igjennem Sverrig; er jeg aldeles uformuende til, af egne Midler at udrede de Omkostninger, som til en saadan Reise vilde medgaae, og jeg maatte da underdanigst give mig den Frihed at bede det Høie Kollegium bevise mig den Naade, at tilsende mig de fornødne Reisepenge.

Iøvrigt indstiller jeg alt til det Høie Kollegiums naadigste Afgjørelse, forvissat om, at hvorledes det end maatte behage Samme at bestemme, det dog vil værdige disse Grunde, som jeg her har givet mig den underdanigste Frihed at anføre, dets høie Opmærksomhed.«

Underdanigst

I. Abrahamson.

Biskop Plum i Odense erklærede under 3. Decbr. 1823, at de af Abrahamson forklarede Omstændigheder var ham bekendt som værende stemmende med Sandhed, og indstillede, at det ansøgte bevilgedes, hvorefter Ansøgningen gik til Sjællands Biskop, Münter, der anbefalede og henstillede, »at Bornholms Amtsskoledirection maa af Collegiet blive tilskreven om, at constituere en Anden i denne Vinter i bemeldte Abrahamsons Sted.«

Ved Skolekommissionsmødet i Svaneke næste Foraar (den 27. April) er Abrahamson ankommet og indfører fra nu af og til 1828 Kommissionens Forhandlinger i Protokollen. Efter sidstnævnte Aar er det oftest Præsterne, der skriver; men Circulærer og Regnskaber m. m. vedbliver han at føre i Pennen. Det paalagdes ham straks ved Tiltrædelsen af Embedet at føre Skolejournalen, Pensaopgivelser, Foraars- og Efteraarsindskrivning, Eksamenslister samt de forud for hvert Halvaar fremlagte »Lectionstabeller«, der var Forslag til »de Slags Undervisning, Læreren forment at være de mest passende til hver Dag i Ugen.«

Ved det nævnte første Møde i Skolekommissionen i Abrahamsons Tid bestemtes det, at hver af de to Klasser i Skolen fremtidig skulde have Undervisning en hel Dag ad Gangen, øverste Klasse: Mandag, Onsdag og Fredag, yngste: Tirsdag, Torsdag og Lørdag. Hidtil havde Klassernes Skolegang afvekslet

hver halve Dag. — Kommissionen ønskede »den indbyrdes Underviisning indført, i det mindste for en Deel, ligesom det allerede i nogen Tid har været brugt i Allinge og Rønne,« og man anmodede derfor Abrahamson om at gøre sig bekendt med den et af de nævnte Steder. Rejseomkostninger og Diæter hertil skulde blive ydet ham af Skolekassen. Dette lovede Læreren, og allerede i Mødet 3. Juni s. A. havde han været i Rønne og sat sig ind i det praktiske vedrørende denne Undervisningsform, saadan at den kunde tage sin Begyndelse, saa snart den fornødne Indretning dertil var sket. — Ved den næstfølgende Efteraarseksamen berettes da ogsaa: »Med den yngste Klasse var den indbyrdes Underviisning begyndt, og Læreren haabede snart, at kunne indføre den for hele denne Klasse.« — Under 1824 ^{25/11} blev der gjort Indberetning til Kancelliet herom med Ansøgning om Approbation, der blev givet 1825 ^{8/2}.

Ved Mødet den 27. April indsaa man, at Salen, der var bestemt til Skoleundervisning behøvede en Udvidelse. Man endes derfor om at »borttage Væggen til det næste Kammer samt Bræddeskillerummet til det vestre.« Den nordre »Længde« i Gaarden fandtes ikke at være nødvendig, og da den desuden trængte til Reparation, skulde den bortsælges. Dette skulde ogsaa gælde for den midt i Gaarden staaende »Længde« paa 3 Rum. Begge Dele blev afhændet ved Auktion den 21. Maj. — Videre hedder det, at Østre »Længde« trænger højlig til Reparation især i Henseende til Taget, og at der i den nordre Ende skal indrettes de fornødne Vandhuse for Læreren og Børnene.

Med Hensyn til Fag og Lærebøger oplyses ved Efteraars-eksamenen 1824, at ældste Klasse havde haft 1 Time daglig i hvert af følgende Fag: Religion (Lærebog og Bibelhistorie), Indenadslæsning, Skrivning, Regning (begyndt paa Tavle-regningen) og Skriftlæsning samt 1 Time ugentlig i Sang. Desuden 1 Time om Ugen for Kordrengene uden for den egentlige Undervisning. — Næste Foraar (^{14/3}) gælder det samme; men der er føjet til: »Skolelæreren havde en Time dagligen mere end den sædvanlige Skoletid øvet Børnene i Skriftlæsning. Med yngste Klasse er den indbyrdes Undervisning i fuld Drift; Børnene af begge Kiøn lære efter denne Methode at skrive og læse, Drengene tillige at regne.«

Et Par Aar senere ser Fagrækken saaledes ud: Øverste Klasse: Religion (Birchs Bibelhistorie og Balles Lærebog), Indenadslæsning, Skrivning, Afskrivning, Grammatik, Skriftlæsning, Forstandsøvelser og Sang. — Nederste Klasse: Læseskolen, Skriveskolen, Regneskolen. Desuden en Deel i Religion efter Katekismus og Bibelhistorie. En Notits, der kaster Lys ind over en Del af Undervisningen, er indført 1825 ⁸/₁₂: Ældste Klasse: »De fem Parter i Luthers Catechismus, det i Lærebogen Gjennemgaaede og flere Psalmer vare lærte udenad.« Og selv om der 1827 ¹⁷/₃ meldes, at Birchs Bibelhistorie af mange Elever er lært udenad, og at der opgives adskillige udenadlærte Salmer, har uest dog langt fra været Udenadslæren alene, Abrahamson til en vis Grad lagde Vægt paa. Dette ses klart ved sidstnævnte Lejlighed, idet de 5 Parter i Luthers Katechismus var gennemgaaet »cateketisk« i yngste Klasse, og der om Grammatik og Retskrivning i ældste Klasse meddeles: »Foruden de allerede lærte Ordklasser ere Børnene ogsaa gjorde bekendte med Adverbiet, øvede i at danne Sætninger efter opgivne Ord og skrive efter Dictat. Hver Dag er de Arbejder, som Børnene hjemme have udført efter Lærers Anviisning, rettede og nye Arbejder foresat.«

I Sommeren 1825 kom der en længere Standsning i Undervisningen. I Skolekommissionsmøde 1825 ¹⁸/₈ tilkendegav Sognepræsten, Melbye,*) at Abrahamson, der »først i Juni Maaned d. A. paa 3 til 4 Uger var bortrejst til Fyn efter hans Opgivende i saare vigtige Familie Anliggender samt med Commissionens Tilladelse og Amtsprovstens Samtykke endnu ikke var her tilbage kommen.« — Under 17. Juli havde Præsten erholdt en Skrivelse fra ham, dateret Svendborg d. 23. Juni, »i hvis Følge Abrahamson da var angrebet af en stærk Feber.« Præsten havde af Hensyn til Abrahamsons økonomiske Omstændigheder fundet det rigtigt at »paavente i nogen Tid Abrahamsons Helbredelse og Tilbagekomst, hvorimod han nu fandt det upassende længere at paavente ham.« — »Sognepræsten tilkendegav endvidere, at han ikke ret vel før nu har kunnet

*) Johan Christian Melbye, f. i Odense 1754 ¹⁶/₁₀, Student 1772, cand. theol. 1785. — 1782 Lærer ved Vaisenhuset, København, 1786 res. Capellan i Rønne—Knudsker, 1792 Sognepræst til Hasle—Rutsker, 1816 til Svaneke—Ibsker; † 1838 ³/₁₁ (Wiberg).

foreslaaet et Subject til som constitueret Skolelærer at vorde antaget i Abrahamsons Sted, da en Saadan efter Skolens nuværende Indretning burde kjende den indbyrdes Undervisning; dette Subject er han først for kort siden bleven opmærksom paa i Seminarist Siersted, hvem han saaledes foreslog Commissionen til Antagelse som constitueret Skolelærer indtil Abrahamsons Hjemkomst.«

Kommissionen bifaldt dette og antog Siersted for en Løn af 2 Rbd. r. S. ugentlig, »som vil blive at afdrage Skolelærer Abrahamson.« — Siersted, der var til Stede ved Mødet, erklærede sig tilfreds hermed og skulde begynde Skolen Mandag den 22. August.

Men den 21 August kom Abrahamson hjem og tog straks fat paa sin Gerning. Derom er der givet Meddelelse i Skolekommissionsmødet 1825 ^{11/10}, hvor der med Abrahamsons Haandskrift staar følgende: »Skolelærer Abrahamson, som formedelst en ham paakommen heftig Sygdom ikke havde kunnet indfundet sig til bestemt Tid, hjemkom fra sin Reise til Fyen Søndagen den 21. August og begyndte Skoleundervisningen Dagen derpaa.«

Hans Helbred var endnu en Tid stadig vaklende. 1827 ^{16/11} hedder det: »Skoleunderviisningen havde været hævet 5 hele Dage formedelst Skolelærerens alvorlige Sygdom« og 1828 ^{19/12}: »Formedelst Lærerens heftige Sygdom havde Skolen været hævet fra d: 14. Nvbr: til 6. Decbr:«

Selv om Kjøllers Gaard havde været et meget stort Fremskridt i Sammenligning med de tidligere Skolebygninger i Svanekerke, var det dog ikke lystelige Forhold selv for en rask Lærer at arbejde under. 1831 ^{23/3} erkender Skolekommissionen, at Skolelokalet, der er paa ca. 110 □ Al. er alt for liden, og man vil overveje, hvad det vil koste at lægge Portfaget til og anbringe 2 Fag Vinduer mod Sonden samt anskaffe en tilstrækkelig stor Vindovn. I den Anledning indføres s. A. ^{26/4} efterstaaende levende og gribende Skildring:

»Da Skolestuen kun er 10^{1/2} Al: l:, 11^{1/4} br: og 3^{1/2} Al: h:, og i nederste Classe 84 Discipler, saa man selv om Vinteren var nødt til at aabne Døren under Undervisningen, eller i en alt for gjennemtrængende Kulde taale en for Alle, især for Lærerens allerede svage Bryst, yderst skadelig Dunst, der for en midt under Underviisningen Tilkommende syntes quælende,

besluttedes at forøge Skolestuen med begge Portfagene, hvilket vilde koste 130 til 140 rbdlr.«

Skolens Regnskab 1831 viser, at Udvidelsen kostede 140 Rbd. Abrahamsons Helbredstilstand berøres ikke oftere, efter at denne Foranstaltning var sket.

Om Skolegaarden efter Nedrivningen og Bortsalget i 1824 har Abrahamson efter et Paalæg af Skolekommissionen 1828 $\frac{4}{7}$ i et Afsnit: »Svaneke Skoles faste Ejendomme og Inventarium« skrevet følgende, der med en Rettelse og Tilføjelse gælder for Forholdet efter Skolestuens Udvidelse 1831:

»En Gaard, som bestaar af 17 Fag Bindingsværk, hvoraf de 6 (stod først: 4; dette Tal overstreget) Fag, som gaar heelt igjennem Gaarden, indeholde Skolestuen; de øvrige beboes og afbenyttes af Læreren. En Ladebygning paa 10 Fag, Bindingsværk og klinede Vægge, hvilken er opført Østen for Gaardspladsen, som er Norden for Gaarden. I denne Ladebygning nordre Gavl ere tre Locumer opførte; de øvrige Rum benyttes af Læreren. Norden for Gaardspladsen er en lille Have, indhegnet med Stakitværk og Steengjerde. Gaarden er teglhængt og Ladebygningen tækket med Straa. — Skolestuen udgjør nu 6 Fag.«

Abrahamson var den 19. Juni 1829, 36 Aar gl., blevet gift i Svaneke med *Antoinette Marie Kreidahl*, f. i Svaneke 1809 $\frac{7}{1}$, Datter af Lieutenant, Købmand og Stempelpapirforhandler Henning Rasch Kreidahl (paa fædrene Side af norsk Afstamning; boede i nuværende Sygehuslæge Marcussens Gaard) og Hustru Antoinette Marie Splidtz. Med hende kom han i Besiddelse af en ikke ringe Formue, og efter Kreidahls Død d. 8. April 1830 er Abrahamson og hans unge Hustru flyttet ind i Enkens rummelige Stuehus. Folketællingen 1834 for Svaneke (1840 mangler) har Familien Abrahamson her. Da Antoinette Marie Kreidahl døde 31. Maj 1840, og hendes Gaard nogen Tid senere gik over paa andre Hænder, tog Abrahamson igen sin Lejlighed i Skolebygningen i Besiddelse.

1842 $\frac{11}{3}$ forelaa Andragende om Hovedreparation ved Læreren Beboelseslejlighed, »hvilken han agter at tage i Besiddelse.« Der gøres Rede for, at Skolekassen i en Række Aar ingen Udgift har haft hertil, og at en Del af Lejligheden har været anvendt til Skolestuens Forstørrelse og andet Skolebrug. Bekostningen skønnedes at ville andrage 100 Rblr. — Abraham-

son tilbød at afholde en tredje Del heraf, »naar det overlodes ham at lede og bestyre Arbeidet under Commissionens Tilsyn.« Abrahamson vilde endvidere overlade en stor Del af Materialerne for en særdeles billig Indkøbspris. Det vedtoges derfor at indgaa til Directionen med Forslag om, at Arbejdet maatte udføres uden i Forvejen at stilles til Licitation.

Et Udslag af Abrahamsons forbedrede økonomiske Stilling viser sig 1844 ^{7/8}, da det erklæres, at Skolekassen var ude af Stand til at afholde de løbende, nødvendige Udgifter. For at undgaa ny Ligning paa Borgerne lovede han at forstrække med et Laan paa 100 Rbdlr. mod en Rente af 4 % og et aarligt Afdrag paa mindst 10 Rigsbankdaler.

Skolekommissionen var i Abrahamsons første Svaneketid meget liberal overfor Skoleforsømmelser, hvad enten de skyldtes Vogtning, Pløjning, Markarbejde, Sejling el. l. Det gik ogsaa meget godt alligevel. Eksempelvis skrives 1827 ^{17/8}: »Af Journalen saaes, at Børnenes Skolegang siden November Maaned f. A. havde været særdeles god, og at mange havde uafbrudt besøgt Skolen.« Aldrig ses der at have været Indblanding af Skolekommissionen med Hensyn til revsede Børn, og det siges udtrykkeligt, at Abrahamson stod i udmærket Forhold til Byens Ungdom. Senere blev det dog nødvendigt at optræde med større Bestemthed i Henseende til Forsømmelserne. — 1828 ^{24/6} hedder det: »Adskillige havde været fraværende uden Tilladelse, og skjøndt der andrages paa, at de Forsømmeliges Forældre og Huusbonder skulde mulcteres, saa ansaae Commissionen det dog for overensstemmende med Billighed, at der ei dennegang dicteredes Mulcter, med Hensyn til, at denne Sag nu første Gang moveredes her i Byen; men Commissionen besluttede tillige strængt at straffe de Forsømmelser, som for Fremtiden maatte finde Sted; og anmodede Skolelæreren om alvorligen at paamine Eleverne herom; ligesom og nogle tilstedeværende Forældre bleve erindrede herom.« — Ved Eksamen 1840 ^{28/10} i ældste Klasse klagede Abrahamson over »den meget ustadige Skolegang, som var særdeles til Hinder for Elevernes Fremgang i det Hele,« og 1842 ^{2/11} er der igen mange Skoleforsømmelser. »I den Anledning vedtog Commissionen, at alvorligere Forholdsregler for at forhindre stadige Forsømmelser i Fremtiden skulde anvendes; ligesom ogsaa at Commissionen samles den første Onsdag i hver Maaned, isærdeleshed for nøiagtigen at gennemgaae Forsømmelseslisterne.«

Et Par Smaatræk liver op i det daglige Billede: »Aar 1834 d. 15de Septbr., var Skolecommissionen for Svaneke Bye forsamlet. Hans Høiærværdighed, Hr. Provst Ortwed bestemte ved sidste Visitats, at det maatte være Skolelæreren tilladt at give Skolebørnene Ferier i de Dage om Sommeren, da der cexerxeres paa Frende« og 1848 ^{25/2} var Skolen hævet i Anledning af, at Østerherreds Militaire skulde sværge til den nye Konge; Cancelliraaden¹⁾ var selv paa Skolen om Formiddagen, og gav Børnene Tilladelse.

Da der i Skolekommissionen 1828 ^{12/8} fremlagdes Placat af s. A. ^{25/6} om »den gymnastiske Underviisnings Indførelse i Borger- og Almueskolen saavel som den allernaadigst approberede Lærebog i Gymnastiken,« androg Abrahamson, »der forhen havde været ansat som Lærer i Gymnastiken ved Brahetrolleborg Seminarium« paa, at den 1ste Grad eller den fuldstændige Undervisning i Gymnastik blev indført ved denne Skole, og at Kommissionen indstillede dette Forslag til Kancelliet i Henhold til Pl. § 3. Kommissionsmedlem P. Andersen²⁾ og Skolelærer Abrahamson paatog sig at undersøge, »om de nødvendige Redskaber maaske kunde erholdes til billigere Priser her paa Stedet end i Kjøbenhavn.«

1829 ^{13/6} forelaa fra Provst Hjorth, Rønne, Kancelliets Skrivelse af ^{21/4} s. A., hvori bifaldes den gymnastiske Underviisnings fuldstændige Indførelse ved Svaneke Skole, men samtidig meddeles, at »Svømmeøvelserne i Særdeleshed, hvor Lejlighed dertil haves, ingenlunde bør undlades.« Til Underviisningen skal, saavidt Veirliget tillader det, anvendes 1 Time daglig, saaledes at hver Klasses Drengbørn nyde Underviisning i Gymnastik 3 Timer ugentlig, og til Svømmeøvelserne bør, efter Skolecommissionens, paa de lokale Omstændigheder grundede Bestemmelse, anvendes nogle Eftermiddage om Sommeren.« — I Mødet s. A. ^{20/6}, hvor dette behandlede, lod Kommissionen herom tilføre Protokollen: »Da Skolelærer Abrahamson forhen har indrettet og forestaaet Gymnastikvæsenet ved Brahetrolle-

¹⁾ Gerhard Jacob Koefoed, f. i Aalborg 1808, Student 1825, cand. jur. 1830, 1845 By- og Herredsfoged i Svaneke, 1846 Cancelliraad, 1854 By- og Herredsfoged i Nykøbing paa Mors, hvor han døde 1860 ^{19/1} (Richter: Juridisk Stat, Kbhvn. 1881).

²⁾ Peder Andersen, Skomager, f. i Svaneke 1784 ^{21/6}, † smstds. 1870 ^{9/7} (Kirkebog).

borg Seminarium, og Commissionens Medlemmer ikke havde nøie Kjendskab til denne Underviisningsgjenstand, anmodedes Læreren om og paatog sig at indrette Alt, Gymnastikunderviisningen vedkommende saa fuldstændigt godt og billigt som muligt, samt saa snart som muligt. — Commissionens Medlem P. Andersen lovede at assistere ved Pladsens Indretning i Skolens Gaard samt ved Maschinernes Anskaffelse.«

Samme Efteraar (²²/₁₀) meddeles imidlertid, at »til at sprænge de i Skolegaarden værende Klipper, duelige Arbeidsfolk ei i Sommer havde været at erholde,« men ³¹/₃ næste Aar siges Arbejdet hermed at være paabegyndt, samt at man vilde bruge Fyrrebjelker til Klavremaskinen og lade Træværket 2 Gange overstryge med Olie. — Et Par Maaneder senere (⁵/₇) tilbød Abrahamson at overlade en Del af det til hans Brug overdragne Ladehus til Opsættelse af Klatremaskinen, »det vilde være meget vanskeligt at anbringe denne i Gaarden, hvor Grundstenen er saa nær Overfladen.« Kommissionen, der saa, at dette var en billig Løsning paa Spørgsmaalet, og forstod, at der saa ogsaa kunde gives Gymnastikundervisning i daarligt Vejr, modtog Tilbudet med Taknemmelighed.

Allerede ved næste Halvaarseksamen (1830 ²⁸/₁₀) aflagde derefter begge Klassers Drenges Prøve paa deres Færdighed i Gymnastik, »der befandtes at være meget god«, hvorhos det dog bemærkedes, »at paa Grund af Sommerens kolde og ustadige Veirligt kunde der ikke gives nogen Underviisning i Svømning«. — I de følgende 2 Aar er Svømmeundervisningen paa Foranledning af Kancelliet og Professor Nachtegall flere Gange paa Dagsordenen, og det paalagdes Abrahamson at afgive Beretning herom.

At Abrahamson har nydt Anerkendelse for sin Undervisning i Gymnastik i Svaneke ses bl. a. af, at Skolekommissionen under 15. Decbr. 1845 til Amtsskoledirectionen anbefalede ham til Gratifikation for Gymnastik. Dette bevilgedes 1846 ²¹/₁ med 20 Rdlr. at udbetale af Svaneke Skolekasse. I øvrigt modtog han adskillige Gange Gratiale i sin Embedstid paa Bornholm.

Skolekommissionens Protokol indeholder kun Lovord om Abrahamsons Duelighed som Lærer; aldrig er der Antydning af disciplinære Vanskeligheder eller Klager fra Forældrene. Af Udtalelserne anføres eksempelvis:

1825 ¹⁴/₃ (Aaret efter hans Tiltrædelse): »Fremdeles fremlagde Skolelærer Abrahamson Skolens Dagbog og Flids Journalen, af hvilket Commissionen med Fornøielse erfarede saavel Skolelærerens uafbrudt anvendte Fliid paa Underviisningen som ogsaa, at Børnene flitigt havde besøgt Skolen.«

1826 ⁴/₁₁: »Commissionen fandt sig iøvrigt foranlediget til at bevidne Skolelærer Abrahamson paa nye sin Skjønsomhed for den umiskjendelige Fliid, som ved Examen sporedes, at han ved blivende gjør sig for Skoleungdommens Fremgang. Især havde den med Fornøielse bemærket, at han uden for de ham anviste Pensa ogsaa havde begyndt at gjøre ældste Classe bekjendt med de første Elementer af den danske Grammatik.«

1828 ²³/₄: »Commissionen kunde ikke andet end bevidne Skolelærer Abrahamson dens Tilfredshed med de Fremskridt, Ungdommen har gjort under hans Veiledning, og vi tilføie den Bøn til Gud, at han vil bevare denne brave Lærer og give ham sin Velsignelse, saa de unge Mennesker maae dannes til retskafne Christne og duelige Borgere. — Skolegangen har i det forløbne Semester været meget god.«

1829 ²²/₁₀: »Skolegangen skjønnedes i det Hele taget at være udmærket god ligesom og betydelig Fremgang at være gjort under den i enhver Henseende meget duelige og brave Lærer Abrahamsons Anvisning.«

Saaledes videre ved hver Eksamen.

Visitatsbemærkningerne er ligesaa anerkendende. Provst Hiorth, Rønne, foretog aarlige Visitatser:

»1825, 23. Septbr. visiterede jeg i Svaneke Skole. Der var ikke nogen talrig Ungdom til Stede. Imidlertid var jeg meget vel tilfreds med den Fremgang i Kundskaber, Ungdommen havde gjort.« —

»1826, 27. Septbr. visiterede jeg i Svaneke Skole. Der var en talrig Forsamling af unge Mennesker tilstede. Jeg havde al Aarsag til at være meget vel fornøjet med Lærerens og Ungdommens Fliid. — Den indb: Underv: gaaer meget godt.« —

»1827 den 30. Aug. visiterede jeg i Svaneke Skole. Der var 42 Dreng og 44 Piger tilstede. Øverste Classe gjorde meget god Rede for Lærebogen i Religionen og Bibelhistorien. Bøglæsningen var ogsaa god. Enkelte skrev meget godt. Ligeledes havde de god Grund i Regningen. — Nederste Classe havde ogsaa gjort god Fremgang i de befalede Discipliner. — Den

indbyrdes Undervisning øves meget vel. — Lærerens Flid er umiskjendelig. Og han berømmer meget Ungdommens flittige Skolegang.« —

»Aar 1828 d. 26. Septbr. visiterede jeg i Svaneke Skole. Der var 104 Børn tilstede. Jeg var overmaade tilfreds med deres Fremgang i alle Discipliner. — Den indbyrdes Underv: øves meget vel. — Lærerens Flid og Ungdommens stadige Skolegang fortjener megen Berømmelse.« —

To af Sjællands Biskopper visiterede ogsaa. Deres Udtalelser er ligeledes meget rosende:

»1833 d. 25. Juli visiterede jeg i Svaneke Skole, hvis øverste Klasse mødte i Kirken efter fuldendt Kirkevisitats. Jeg havde al Aarsag til at være saare vel fornøiet med Børnenes Fremskridt, ligesom jeg ogsaa havde den Glæde at finde i Skolelærer Abrahamson en saare fortrinlig Catechet. Den indbyrdes Undervisning blev i den nederste Klasse paa nogle Smaating nær drevet med stor Nøiagtighed.« *P. E. Müller.*

Intet Under, at Svaneke Skolekommission efter i et Møde s. A. ^{9/10} at være blevet bekendt med Biskop Müllers Erklæring om Skolevæsenet paa Bornholm i Kancelliskrivelse den 24. Aug. 1833, hvori det hed, at Skolevæsenet paa denne Ø med Undtagelse af Rønne Købstad var i en maadelig Forfatning, henholdt sig til Biskoppens Visitatsbedømmelse i Protokollen. »Commissionen troede, at der intet Forslag kunde være at gjøre til Skolevæsenets bedre Fremme i Svaneke, med mindre Skoleforsømmelser skulde mulcteres, hvilket dog om Sommeren vilde være betænkeligt formedelst den store Fattigdom i mange Familier, og de ved Visitatsen udsatte Smaating strax skulle blive afhjulpne med Undtagelse af, at Børnene i nederste Classe ei kunne marchere omkring Bordene forinden Skolecassen om 6 Aar kan, efter at have betalt sin Gjeld, bestride 2 Fag Vinduers Indsættelse til Gaarden.«

Ved den næste Bispevisitats blev afgivet følgende Bedømmelse:

»1841 den 27de Julii visiterede jeg Svaneke Skole. Jeg fandt med megen Fornøielse Skolen i særdeles god Tilstand, Skoleforsømmelserne ere mindre hyppige end paa de fleste andre Steder; og Fremgangen er i de fleste Fag udmærket gode, kun i Skrivning er den ringere. Jeg paaskiønner med Agtelse Lærernes Duelighed og Fliid.« *Dr. J. P. Mynster.*

I Bjørn Kornerup: »J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835—53«, København 1937, S. 213, suppleres Biskoppens Erklæring paa følgende Maade:

Svaneke Skole. Stuehuset særdeles godt. 145 Børn, deraf mødte just 100. — Læreren Jakob Abrahamson, 48 Aar, Sem. fra Trolleborg, er meget duelig og katechiserer godt, men ikke uden Pretension. Da han er formuende og maaskee lidt svage- lig, holder han for nederste Classe som Hielpælærer en Cap- itain Lind, som gjør sine Sager ret godt. Læsn. ug, Skr. g?, Re- ligion mg, Geographie ug, Regning mg, Indb. Und. mg, Gym- nastik mg; ogsaa Svømning. Sangen baade i Kirke og Skole udmærket.«

Hvert Foraar og Efteraar meddeler Kommissionens Proto- kol, hvor mange Dreng og Piger, der findes saavel i øverste som nederste Klasse. Maalt med Nutidsforhold er det store Tal. Det højeste Børneantal i øverste Klasse i Abrahamsons Tid findes 1840 ²⁸/₄ med 64; samme Aar i nederste 67. Dette sidste Tal var 1833 helt oppe paa 80. En Oversigt over det samlede Tal af Børn i Skolen gennem Aarene i Abrahamsons Embedstid kan udarbejdes paa Grundlag af Protokollen.

Med Undervisningsmidlerne var det i Sandhed smaat be- vendt i 1820'erne. 1827 ¹⁵/₁₀ motiveres en Vedtagelse herom saaledes: »Da Hr. Skolelærer Abrahamson har tilkjendegivet Commissionen, at foruden 3 hele Bibler og 6 nye Testamenter ingen Læsebog er ved Skolen, til stort Savn for Underviisnin- gen; saa besluttede Commissionen at indhente Amts Directio- nens Formening om, hvilken i saa Fald bedst burde anskaffes eller om Directionen vilde approbere: Læsebog og Exempel- samling for Borger- og Almueskolen efter Salzmann af Riber. Det bemærkes, at 24 Expl. ansees nødvendige, og at Udgivten kunde bestrides af Skolekassen.«

Approbationen ogsaa med Hensyn til den foreslaaede Læse- bog kom og blev meddelt i Møde 1828 ¹²/₃. — Før den Tid havde Skolen haft Læsning, dels i Bibelen, dels i Salmebogen; f. Eks. havde ældste Klasse i Tiden 18. Decbr. 1827 til 1828 ¹²/₃ i Indenadslæsning læst »dels efter selvmedbragte Læse- bøger, dels efter den nyere Psalmebog fra d: 1ste til 388 Psalme.«

En anden haardt tiltrængt Forbedring blev sat i Værk 1827 ¹⁰/₁₁. »Da det nærværende Antal af Borde ikke kan rumme flere

end 56 Elever, besluttedes, at 2 nye Borde snarest muligt skulde anskaffes, af hvilke dog det ene tillige skulde indrettes saaledes, at det kunde bruges til Sandbord ved den indbyrdes Underviisning. — Andersen, Commissionens Medlem, paatog sig at besørge denne Beslutning udført.«

1843 ¹/₂ vedtoges for Skolekassens Regning at anskaffe 4 Salmebøger (evangelisk-kristelig) og 2 af Guldbergs til Udlaan blandt de fattigste Elever.

Det kan ikke undre, at Abrahamson, saa snart hans Formuesomstændigheder ved og efter Giftermaalet tillod det, saa sig om efter Hjælp. — 1833 d. 27. Febr. fremlagdes i et Skolekommissionsmøde en Skrivelse af 20. Februar s. A. fra Amts Directionen, »hvorefter det tillades Skolelærer Abrahamson at lade Lieutenant Lind*) bestyre den mekaniske Deel af Underviisningen og Kirkesangen, saaledes som Ansøgningen og Skolecommissionens Erklæring anmelder og paa Abrahamsons egen Bekostning og Ansvar.«

Friderich Wærner Lind var Søn af Abrahamsons Formand, Degnen Lind, i Svaneke og født dér 1802 ³/₂. Foran kalder Biskop Mynster ved Visitatsen 1841 ²⁷/₇ ham fejlagtig Kaptajn. 1845 er han Toldclareringsbetjent i Gudhjem. Han døde som Toldbetjent i Slagelse (St. Mikkels) 1849 ¹²/₁₂. Efter ham havde Abrahamson flere Seminarister, som Hjælpelærere, hvis Navne ikke fremgaar af Protokollen. Folketællingen 1845 nævner *Brummerstedt*.¹⁾ I 1847—48 dukker imidlertid Navnet *Wineken*²⁾ frem, først som Hjælpelærer, senere som konstitueret Andenlærer. Udgaet fra Jonstrup 1841 var Rudolph Wineken blevet Hjælpelærer i Butterup, kom derfra til Svaneke, blev 1850 Lærer i Knudsker og 1856 i Ordrup ved Holbæk. Han døde 1876 ²/₃.

*) Jvfr. Johan Hansen: En bornholmsk Haandværkers Erindringer, Rønne 1934, S. 171. Ifølge denne døde han borte. — Hans Enke, Charlotte Marie, f. Andresen, f. i Østerlars 1808 ²¹/₃, døde i Svaneke 1887 ¹²/₇.

¹⁾ Ferdinand Vilhelm Brummerstedt, f. i Nykøbing S. 1822 ¹⁷/₁₂, dim. Jonstrup 1844, 1848 Lærer ved Hillerød Borger- og Realskole, 1855 Lærer og Kantor i Fredensborg; † 1883 ³¹/₃ (A. Petersen: Jonstrup Stat).

²⁾ Jvfr. Bjørn Kornerup: J. P. Mynsters Visitatsbøger 1835—53, Kbhvn. 1937, II, 263, A. Petersen: Den jonstrupske Stat, Kbhvn. 1884, og Erslews Forfatter-Lexicon.

Da Kravet rejstes om Ansættelse af en Andenlærer ved Skolen, vakte det betydelig Modstand i Byen.

Ved et Møde 1846 ⁶/₅ var Kommissionen »enig om, at Børnenes Antal i ældste Klasse er for stort til, at der kan opnaaes det forønskede Resultat, og at det derfor vilde være ønskeligt, om 2 Lærere kunde ansættes ved Skolen, saa at ældste Klasse deelttes i 2 Afdelinger, hvoraf den fremmeligste forbliver under Herr Abrahamsons Veiledning, medens paa samme Tid den yngre Afdeling af ældste Klasse skulde undervises af 2den Lærer i et Lokale, som dertil maatte indrettes af de 2 Værelser i Skolebygningens østre Deel. Herr Abrahamson var, paa Grund af den Lettelse, han derved fik i sit Arbeide, idet yngste Klasse skulde være 2den Lærer betroet, villig til at afgive en Deel af sine Indtægter, hvorom han lovede nærmere at udtale sin Mening for Kommissionen i et skriftligt Forslag.«

En Maanedstid senere (den 5. Juni) samledes Kommissionen igen, og »der foretoges en mundtlig Drøftelse af den saa længe omtalte Skolereform, hvortil der fandtes skriftlige Forarbejder fra Skolelærer Abrahamson og Cancelliraad Koefod. Kommissionen var enig om at benytte Cancelliraadens Udkast som et foreløbigt Udgangspunkt og at omsende dette til dem af Byens Borgere, som man antog kunde interessere sig for Sagen. Kommissionens Medlemmer vilde da personlig tale med de enkelte Borgere om, hvad frivilligt Bidrag de muligvis vilde give til en for 3 Aar gjældende Forpligtelse. Naar man dernæst havde seet, hvor meget der endnu kunde behøves til Udgifternes Bestridelse, og som altsaa maatte udredes ved en almindelig Skoleskat, skulde Sagen forelægges samtlige Borgere i Forening med en detailleret Plan til Underviisningens Organisation i den nye Klasse.«

Den 1. Juli kunde Præsten og Byfogeden meddele, at der var tegnet et frivilligt aarligt Bidrag for 3 Aar »til henved 40 Rbdlr.« Imidlertid ønskede kun 4 af Byens Borgere at faa deres Børn undervist i den ny Klasse, ligesom Abrahamson mente, at der i Skolens nuværende ældste Klasse ikke var nogen, der kunde være Tale om til den tilbudte højere Undervisning. Kommissionen vedtog derfor at henlægge Byfogedens Forslag indtil videre. Derimod vedtoges ved et specielt Møde senere samme Dag at afhandle det af Hr. Abrahamson stillede Forslag til Skolens Reform, som man mente, Borgerne hellere vilde indgaa paa.

Men den 8. Juli mødte Pastor *Anger**) frem med et Forslag. Præsten spurgte først, om der skulde foretages videre i Skole-sagen, eller den efter det den 1. Juli passerede skulde falde. Da man var enig om det første af disse to Alternativer, fore-lagdes det nævnte nye Aktstykke, hvis Hovedpunkter var føl-gende:

Ældste Klasse deles; de fremmeligste og mest modne Elever af samme danner en særskilt Afdeling, som undervises 3 Timer hver Formiddag af første Lærer. Dette skal forberede Over-gangen til en mere udvidet Undervisningsplan og menes bedst at blive naaet, naar de 18 Timer anvendes saaledes:

4 Timer til Modersmaalet, 2 til Tysk, 4 til Religionsunder-visningen, hvor »Savnet af en udførligere Bibelhistorie bedst vil kunne afhjælpes ved flittig Læsning i Timerne i den hellige Skrift.« 1 Time: Fædrelandshistorie (Allens Danmarkshistorie), 2 Timer: Geografi, 2 Timer i Skrivning (»vil være tilstrække-lige, naar Børnene holdes til at levere deres ugentlige Udarbej-delser i Modersmaalet i enhver Henseende net og ordentligt«), 3 Timer i Regning.

Saafremt Herr Abrahamson er villig til at paatage sig denne Undervisning, hvad man har Grund til at antage, tillægges ham derfor i aarlig Løn: 230 Rbdlr. (heri medregnet de 11 Rbdlr. 3 Mark, som engang er ham tilstaaet for Skolens Rengørelse) samt Brugen af hele Skolebygningen med Undtagelse af de to østre Kamre, som han har tilbudt at afstaa til at omgøres til eet Værelse for øverste Klasse.

Til at undervise 2den Afdeling af ældste Klasse og yngste Klasse, til at øve Gymnastik med hele Skolen samt til at øve Kirketjenesten ansættes en anden fast Lærer, der i Løn tilstaaes Offer og Accidenser samt 80 Rbdlr. af Skolekassen; »forresten maa han forsørge sig selv med Alt.«

Til at bestride Skolens saaledes forøgede Udgifter paalignes Byen aarligt 100 Rbdlr. i Skoleskat foruden den Sum, som straks vil medgaa til Anskaffelse af det endnu manglende

*) Edvard Julius Anger, f. i København 1813 ⁶/₁₀; Student 1830, cand. theol. 1835, Lærer ved Efterslægtens og Mariboers Realskole samt ved det v. Westenske Institut. Sognepræst Svaneke—Ibsker 1845; 1855 til Gyrstinge-Flinterup og 1868 til Horslunde og Nord-lunde, entl. 1885; † Roskilde 1895 ¹⁷/₃ (Wiberg, Elvius og Hauch-Fausbøll).

Skoleinventarium og til at foretage de nødvendige Forandringer med Lokalet.

— — — Kommissionen vedtog at indsende dette Forslag til Borgerrepræsentationens Erklæring. Her kom det ud i Modvind. Ved Kommissionens Møde den 12. August forelaa saalydende Skrivelse af 27. Juli fra Kommunalbestyrelsen: »Da Borgereskabet ved en Raadstueforsamling idag har givet den Mening tilkjende, at der for nærværende Tid ikke føles nogen Trang til en saadan Reform, og da de Fleste af Borgerrepræsentanterne tiltræde denne Mening, saa maae vi tilraade den ærede Skolekommission for nærværende Tid at opgive ovennævnte Plan.«

P. Siemsen. M. Smith. P. J. Blem. H. Larsen. C. Dam.

Udskrift af Forhandlingsprotokollen for Byraadet vedrørende Borgermødet var vedlagt, hvoraf følgende er et Uddrag: Købmand Bohn var imod Forslaget; der var ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til Undervisning for Pigebørn. — Konsul Hansen var for, men fandt dog, at Timetallet i øverste Klasse var for indskrænket til nogen betydelig Udvidelse af Undervisningen. Da imidlertid en Skoleskat af 100 Rbdlr. var det højeste, han troede, i Forhold til de fleste Borgeres Kaar bør paalignes, maatte han indtil videre erklære sig for den foreslaaede Forandring. — Sadelmager Hansen: »Skolen er ikke tjent med, at den vellønnede Post ved Samme gjøres til en Bequemlighedspost for en længe tjent Lærer i gode Omstændigheder, medens den allerstørste Deel af Byrden, der skulde paahvile Samme, kastes over paa en meget tarvelig lønnet Lærer, der saaledes ikke med tilbørlig Lyst og Iver vil kunne ofre sig til sit besværlige Kald. Iøvrigt mente han, at, da Borgernes Børns Antal er saa stort, at der maa antages en ny Lærer for Skolen, burde denne ikke staae aaben for fremmede Børn, af hvilke han veed, at en Deel søger Skolen.« — »Konstabel Hans Jensen, Uhrmager Holst, Skomager Johan Pedersen, Slagter Lars Jørgensen, Smed Lars Peter West, Skomager Peder Andersen, Arbeidsmand Anders Lou, Kirkevæрге P. Andersen, Smed P. A. Blem, Captain Sonne og Politibetjent Folkmann erklærede sig Alle enige med Sadelmager Hansen, og da forannævnte Borgere udgjøre samtlige Tilstedeværende, var der saaledes ingen Anledning til at fortsætte Mødet, der nu blev hævet.«

Byfoged Koefoed medsendte en Betænkning, dat. 3. August, hvori han resumerede Sagen og fremhævede, at hans Forslag om et billigt Skolekontingent af de Forældre, hvis Børn nød godt af den forbedrede Undervisning, ikke kunde fremmes af Mangel paa betalende Disciple. Han ønskede 4 Undervisningstimer om Dagen for ældste Klasse Førstelæreren burde have nogle Timer, f. Eks. Religion i øverste Klasses nederste Afdeling, Hjælpe læreren — thi han foreslog en interimistisk Ordning — til Gengæld nogle Timer i øverste Afdeling, f. Eks. Skrivning og Regning. Ellers vilde man unddrage Undervisningen dens bedste Støtte, den erfarne og duelige Lærers Ledelse, som Skolekommissionens Tilsyn naturligtvis ikke kunde erstatte.

Byfogeden sluttede saaledes: »Sluttelig skal jeg ikke lade ubemærket, at jeg ikke i det ved Radstuemødet Forhandlede seer det Mindste, der kan berettigge Borgerrepræsentanterne til den Ytring, at Borgerskabet har givet den Mening tilkjende, at der for nærværende Tid ikke føles nogen Trang til en Reform af Byens Skole, en Trang, der vel iøvrigt ligger saa tydelig for Dagen og er saa almindelig anerkjendt, at enhver videre Udvikling maa anses overflødig.«

Kommissionen fulgte Byfogeden og indsendte derefter Præstens Forslag til Amtsskoledirectionen med de af Koefoed foreslaaede Modifikationer, hvortil føjedes, at Andenlæreren skulde have et Beboelsesværelse i Skolebygningen.

Den af Directionen 1846 ¹⁵/₁₀ og af Kancelliet s. A. ²²/₁₂ approberede Plan, der traadte i Kraft 1847 ¹/₅ bestemte da, at der ved Skolen skulde være tre Klasser: a) Forberedelses-Klassen, hvor de sædvanlige elementære Kundskaber i Læsning, Religion, Regning og Skrivning meddeles efter den indbyrdes Undervisnings Metode, b) Mellemlassen: Læsning med Færdighed af dansk og latinsk Tryk og Skrift, Religions-Kundskab, Skønskrivning af dansk og latinsk Skrift, praktisk Regning paa Tavlen og i Hovedet, c) øverste Klasse: 1) Læsning med Færdighed af dansk og latinsk Tryk og Skrift i Forbindelse med Modersmaalets Gramatik og Retskrivning, 2) Religions-Kundskab forbunden med Læsning i Bibelen og især af det nye Testament, 3) Skjønsskrivning af dansk, latinsk og Fraktur-Skrift, 4) praktisk Regning paa Tavlen og i Hovedet, 5) Fædrelandshistorie, 6) Geografi, 7) Tysk. Tillige bør Børnene i begge de

sidstnævnte Klasser veiledes til ordentlig Sang, og i Timer udenfor den sædvanlige Skoletid gives Drengene Undervisning i Gymnastik og Svømning.

Læsetimerne i hver af de nederste Klasser fastsattes til 18 om Ugen, i øverste 21 ugentlig.

Directionen forespurgte, samtidig med at ovenstaaende comuniceredes, »om det ikke maatte være hensigtsmæssigt, at der indrettedes en særskilt Haandgjernings-Undervisning for Pigerne uden for den øvrige for dem bestemte Skoletid.«

Der ansættes en Andenlærer, der tillige skal overtage Kirkesangen og have 100 Rbdlr. i fast Løn samt Offer og Accidenser af Kirkesangertjenesten, omtrent 30 Rbdlr. aarlig. Den forøgede Udgift bliver at ligne paa Kommunen. — Førstelæreren oppebærer i Løn Renterne af Fru Koefoeds Legat, 240 Rbdlr. aarlig, samt fri Bolig og Brændsel.

Dermed var endelig naaet en Løsning paa Skolesagen. Købmand M. Smidt havde ved Indstillingen til Directionen afgivet dissenterende Votum og gik ud af Kommissionen 1847 ²⁶/₁. Maaske var det heller ikke uden Forbindelse med de langvarige Forhandlinger, at Abrahamson 1846 ²/₁₂ opsagde sit Laan.

1847 ⁷/₄ vedtoges at anskaffe de nødvendige Bøger og andet Materiel i Anledning af den nye Ordning, og at andrage Skole-directionen om, at den ved Skolen ansatte Hjælpe lærer, Hr. Wineken, maatte blive konstitueret eller en Andenlærer ansat. — 1848, den 5. April, besluttedes at opslaa Andenlærerembedet ledigt i »Berlingske Tidende« og »Bornholms Avis«. Den 2. Juni s. A. kaldedes den hidtilværende Hjælpe lærer i Aakirkeby, Seminarist *Niels Petersen*¹⁾ (den senere Korttegner) til Anlærer ved Svaneke Skole.

Dermed var den saa haardt tiltrængte Lettelse for Abrahamson indledet. Men han oplevede den ikke. Den 8. Juli 1848 afgik han ved Døden. Kirkebogen opgiver, at Dødsaaarsagen var »Leversyge«. Utvivlsomt har han været opslidt efter sin anstrengende Gerning som Lærer gennem de mange Aar. Derpaa tyder ogsaa, at han 1846 ¹⁴/₂ søgte Klokkerstillingen ved Frue

¹⁾ Født i Lille Egebjerg v. Nykøbing S. 1820 ⁹/₉. Dim. Jonstrup 1840. Entl. 1886 ¹/₁₀. Han flyttede til København og døde der 1914 ⁵/₆ (Jonstrup Stat m. m.).

Kirke i København¹⁾). Efter at have meddelt sine Data giver han følgende Begrundelse for sin Ansøgning:

»Alene for at forbedre min oeconomiske Stilling søger jeg dette Embede; thi mit nuværende Embede, hvori jeg i saa lang en Aarrække heldigen har virket, er mig kjert; men det er kun ringe, neppe tilstrækkeligt til mit og min Families tarvelige Underholdning, og bliver endnu ringere ved den Omstændighed, at jeg paa Grund af mit svagelige Helbred, er sat i den Nødvendighed, paa egen Bekostning, med Skoledirectionens Tilladelse, at maatte holde en Medhjælper, som kan gaae mig tilhaande ved den særdeles talrige yngste Klasses Underviisning, hvilken Lettelse dog vilde have været mig aldeles umueligt at forskaaffe mig, hvis jeg ikke havde haft andre Hjælpekilder end den, som mit ringe Embede tilbyde mig. Ved min fremrykkede Alder, tiltagende Svagelighed og forøgede Udgifter i Anledning af mine Børns Opdragelse, er min Stilling ingenlunde opmuntrende for mig, til at virke med uformindsket Lyst, hvis ikke Haabet om en lysere Fremtid ved en heldig Forandring i min Livsstilling, opretholdt mit Mod. — Af disse Grunde voer jeg at nære det Haab, at denne min allerunderdanigste Ansøgning maatte komme i allernaadigst Betragtning.«

Allerunderdanigst.

Jacob Abrahamson.

Abrahamson havde paa Ansøgningen afskrevet de to Bispedtalelser fra Visitatserne 1833 og 1841, og nedenstaaende Anbefaling, der kan staa som Nekrolog over ham, medfulgte:

Hr. Seminarist Jacob Abrahamson, Lærer ved Svaneke Borgerskole, har anmodet mig om et skriftligt Vidnesbyrd, som jeg herved med sand Fornøielse meddeler ham. Med en for hans Stilling sjelden Dannelse og varm Iver for Skolevæsenet forener Hr. Abrahamson en saa udmærket Evne til at bringe Eleverne fremad, at det ei er at undre over, at den ham anbetroede Skoleungdom hører til de bedst underviste paa Bornholm. Saare nødig seer jeg ham forlade Provstiet, men da det gjælder hans Fremtids Lykke, byder min Embedspligt mig paa det Bedste at anbefale ham baade som en udmærket dygtig Skolemand og som et i enhver Henseende særdeles agtværdigt

¹⁾ Universitetsarkivet, Pakke 637 (Rigsarkivet).

Menneske; inderlig kjært vilde det være mig, om der til Løn for hans lange og samvittighedsfulde Embedsvirken maatte aabnes ham Adgang til et baade mindre byrdefuldt og tillige bedre aflagt Embede end det, han for Tiden beklæder.

Rønne, den 24de Februar 1846.

Steenberg
Provst over Bornholm.

Om Abrahamsons Død melder Forhandlingsprotokollen kun: »Præsten underrettede om, at han i Skrivelse af 10. Juli havde underrettet Skoledirectionen om Herr. Abrahamsons Død og det med Petersen truffne Arrangement: at læse hver Dag 2 Timer med ældste Classe fra 5—7, for hvilket Herr. Petersen oppebærer 7 Rbdlr. maanedlig fra 10. Juli at regne.« — I Skolejournalen anføres, at Abrahamsons Begravelse fandt Sted den 13. Juli, og at Børnene i begge Klasser i Anledning heraf havde fri Torsdag d. 13. og Fredag den 14. Juli. Endvidere 28. s. M. Eleverne »Frihed formedelst Auction hos Mad. Abrahamson.«

Skolekommissionen vedtog at indstille, at Enkepensionen blev 25 Rbd. aarlig; men Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet fastsatte under 8. Decbr. 1848 i Skrivelse til Bornholms Amtsskoledirektion (communiceret 14. Febr. 1849) Pensionen til 30 Rbd., hvoraf de 10 udredes af Skolekassen, de 5 af Førstelærer og de 15 af Andenlærer. Det fremgaar af Protokollen, at Enken først flyttede ud af Lejligheden i Skolen Aaret efter i Juli. Hun købte derefter den Ejendom i Svaneke, som Graver Kofoed nu bebor, og her levede hun til sin Død den 10. August 1881. I Forhold til Tid og Sted var Abrahamsons Kaar just ikke saa smaa, som Opgivelsen fra Svaneke til C. Fritz Jørgensen giver Udtryk for; han havde jo baade et vellønnet Embede og Formue. Men tungt hvilede den Byrde selv at skulle betale en Hjælpelærer naturligvis paa Familien, og Enkepensionen betød en meget stor økonomisk Nedgang. Imidlertid havde Abrahamson før sit Giftermaal sikret sin Hustru en Enkepension paa 50 Rbdlr. Sølv i den alm. Enkekasse (Nr. 14888, Rigsarkivet). I sin Ansøgning hertil anfører han ejendommeligt nok, at han ikke er akademisk Borger. Folketællingerne fra 1850 til 1880 meddeler om Abrahamsons Enke, at hun levede af sine Midler, Pension og Jordbrug.

1848 $\frac{1}{8}$ affattedes ved Lærerskiftet — som krævet af Direk-

tionen sammen med Approbationen 1846 ¹⁵/₁₀ af Planen for Svaneke Skole — en ændret Plan, hvor som nye Fag indførtes: Historie og elementær Matematik, og hvori det bl. a. hedder: »Til første Lærer ansættes helst en theologisk Candidat. Due-lige Seminarister er imidlertid ikke udelukkede fra Adgang til denne Lærerpost. Begge Lærere faar Bolig paa Skolen.«

Rækken af Førstelærere (Overlærere) ved Svaneke Skole siden Abrahamson er følgende, udarbejdet efter forskellige Kilder:

Carl Andreas Laurits Jessen, f. i København 1821 ²/₅, Student 1838, cand. theol. 1846; 1847 Lærer i Kbhvn., 1849 ⁵/₅ i Svaneke, 1852 ⁴/₃ pers. Kapellan i Stege, 1859 Sognepræst i Aggersø, 1865 Ø.Brønderslev-Hallund, 1876 Stenløse og Veksø; entl. 1896 ³¹/₁₂, † i Stenløse 1897 ²²/₅.

Hans Christian Rømer, f. i Rønne 1817 ³⁰/₁₁, Student 1836 Rønne, 1846 cand. theol.; 1852 ¹⁷/₅ i Svaneke, 1854 ²³/₈ Adjunkt i Rønne; entl. 1871 ¹⁶/₅, † i Rønne 1879 ⁹/₆.

Niels Johansen, f. i Straxkjøgehus 1827 ¹⁴/₂, dim. Jonstrup 1849; 1852 Lærer i Aaker ø. Skole, 1853 i Rønne, 1855 ¹⁵/₅ i Svaneke, 1856 Aaker sdr. Skole, 1861 Klippinge, Stevns; entl. 1896 ¹/₁, † Kbhvn. 1901 ¹²/₁₁.

Conrad Zinck Jensen Thorsager, f. i Nexø 1832 ²⁶/₁₁, dim. Jonstrup 1853; s. A. Lærer ved Sct. Ibs sdr. Skole, 1856 ²³/₇ i Svaneke, Dbmd. 1868 ⁷/₁₀; entl. 1903 ¹/₁, † i Svaneke 1908 ¹⁹/₈.

Johannes Schrøder, f. i Bursø, Lolland, 1867 ²⁷/₆, dim. Vordingborg 1887; 1890 Lærer i Storehedinge, 1893—94 Statens etaarige Kursus med Tysk og Engelsk som Hovedfag, 1903 i Svaneke; Byrådsmedlem i 2 Valgperioder; entl. 1932, † i Aakirkeby 1934 ²³/₃.

Jørgen Ask, f. i Sulkendrup, Fyn, 1884 ³/₁₁, dim. Skaarup 1905, Student 1914, cand. phil. 1915; Enelærer i Skrødstrup, Hem-Sem Kommune, 1915 Lærer i Skelskør, 1916 Rødby, 1921 Næstved, 1933 ¹/₂ i Svaneke. Har udgivet »Tysk Præliminærgrammatik« (Hagerup).

Efter Tidens Skik findes — saavidt vides — ingen offentlig Udtalelse ved Abrahamsons Død. Men ved hans sidste Eksamen (1848 ⁴/₄) i ældste Klasse blev givet ham fuld Anerkendelse: »Den aflagte Prøve viste, at Undervisningen drives med Flid og Lyst baade fra Lærerens og Børnenes Side.« Og i »Born-

holms Avis« 1848 ²⁸/₇, Nr. 61, bekendtgøres hans Dødsfald saaledes:

»Efter en i længere Tid tiltagende Sygdom og et derved foranlediget kort Sengeleie, bortkaldte Døden fra mig og 5 uforsørgede Børn, den 8de Dennes, min inderlig elskede Mand *Jacob Abrahamson*, Lærer ved Svaneke Borgerskole; hvilket her ved bringes til fraværende Familie og Venners Kundskab, fra hans dybtsørgende Enke.

Svaneke, den 24de Juli 1848.

Antoinette Marie, født Kreidahl.

Ogsaa Enkens Dødsfald blev averteret i »Bornholms Avis«. Det skete 1881 ¹²/₈, Nr. 96.

I trykt Litteratur er Abrahamson foruden i C. Fritz Jørgensen nævnt i »Den Reventlowske Skole i 150 Aar«, Nyborg 1933, S. 99, under Seminariets Børneskole og muligt i flere af de Skrifter, der omhandler Brahetrolleborgene i 1800-Tallet. Endvidere i Prins Christian Frederiks Rejse Journal til Bornholm 1824 (i »Bornh. Samlinger, 16. Bind, 1925, S. 15), og i Johan Hansen: »En bornholmsk Haandværkers Erindringer« ved Th. Lind, Rønne, 1934, S. 171, samt i Anton Kjølby: »Et Blad af Bornholms Skolehistorie« (i »Jul i Nexø«, 1938, S. 5 og 6). — En systematisk Gennemgang af de bornholmske Aviser vedrørende Abrahamson vil sikkert ikke give stort Udbytte; men det kan anføres, at M. G. Petersen i »Bornholms Avis« og »Bornholms Tidende«, begge for 1921 ²⁷/₁, omtaler ham i en Artikel: »Svaneke Borgerskole«, og at Overlærer J. Schrøder i »Bornholms Avis« 1923, Nr. 185—86 og 188—90 samt Nr. 212, 214 og 216, har gengivet en Del af Skolekommissionsprotokollens Tilførsler, væsentlig grupperet dels om Aarene 1816—23 og dels om Aaret 1846. Hr. Schrøder gør Rede for, at een Lærer alene til et saa stort Børneantal som i Svaneke i hele Abrahamsons Tid var i Modstrid med Skoleordningen af 1814. Heller ikke Højden i Skolestuen var i Overensstemmelse med dennes Paabud.

Abrahamson havde i sit Ægteskab 8 Børn, hvoraf 4 døde som smaa. Her skal gives et kort Stamtavlerids over hans Ef-

terslægt*). 1) *Josephine Henriette Vilhelmine Abrahamson*, f. i Svaneke 1835 ⁸/₄, † i Kvarnamåla, Sverrig, 1911 ²⁸/₄. Gift i Svaneke 1855 ¹/₇ med *Ancher Møller Thuleborg*, f. i Østerlars 1833 ³/₁₀, Dødsdag og -sted er mig ukendt. Han var Lieutenant og besad 19. og 21. Selvejergaard i Østerlars; senere i Sverrig, hvor Efterkommerne lever. — 2 Børn. — 2) *Fritz Gotlieb Emil Abrahamson*, f. i Svaneke 1837 ¹⁷/₄; rejste 1854 til Australien sammen med sin senere Svoger Mads Wulffsen; begge for at grave Guld. Wulffsen vendte hjem Aaret efter; men Abrahamson kom aldrig tilbage. Han døde i Bendigo, Victoria, 1898 ⁸/₅ og begravedes paa White Hills Cemetery sammesteds. Gift Quarry Hill Oratory, Sandhurst, 1863 ⁸/₈ med *Johanna Purtill*, f. i County Clare, Irland, 1842, † i Bendigo 1901 ⁵/₈. 7 Børn. Stor Efterslægt i Australien. — 3) *Antoinette Johanne Marie Abrahamson*, f. i Svaneke 1839 ²⁷/₃, † smstds. 1904 ¹⁴/₂. Gift Svaneke 1857 ²⁶/₉ med *Mads Wulffsen*, f. paa Styrsgaard i Ibsker 1831 ³/₈, † i Svaneke 1903 ⁷/₁₀, Ejer af Styrsgaard til 1866; derefter Avlsbruger i Svaneke, ejede tillige 1871—73 Hullegaard ved Aarsdale. Han var i sin Tid Byraadsmedlem og i Skolekommissionen. 10 Børn, hvoraf 2 døde unge og ugifte. Af Efterkommerne findes paa Bornholm nu kun Familien *Kjølby* i Svaneke (Wulffsens yngste Datter Marie i Ægteskab med Forfatteren af nærværende Fremstilling; 6 Børn); den øvrige Efterslægt er spredt i Danmark og Amerika. — Wulffsens Datter, Eva, døde ugift i Svaneke 1928 ⁵/₁₂. Efter hendes Død oprettedes for en Del af hendes Formue: »*Eva Wulffsens Mindelegat*« for flinke Børn i Svaneke Skole. — 4) *Betty Margrethe Elisabeth Abrahamson*, f. i Svaneke 1847 ⁹/₉; siden 1880 i Svaneke, † dør 1922 ¹⁸/₂. Gift Frederiksberg Kirke 1870 ⁸/₁₁ med *Hans Christian Weidemann*, f. i Svaneke 1842 ²⁵/₁₀, † i Bordeaux, Frankrig, 1879 ²/₁₀, som Fører af D. F. D. S. Dampskib »Thyra«. 2 Børn. — Den nulevende Efterslægt er i Amerika.

Paa Svaneke Kirkegaard staar endnu Gravstenene over Jacob Abrahamson og Hustru. Under hendes Data staar fra 2. Tim. 4, 7: »Jeg har stridt den gode Strid, fuldkommet Løbet, bevaret Troen«, Ord, der maaske er valgt af hende selv, og

*) Jvfr. min Stamtavle Wulffsen, København 1912, der nu er forældet.

som tolker hendes dybe Længsel efter igen at forenes med sin Mand. Over hans Navn og Data læses: »Hebr. 13. Cap. 7. V: »Kommer Eders Weiledere ihu, som have oplært Eder i Guds Ord.« — Abrahamsons Dattersøn, afdøde Kommune lærer,

cand. phil. *Valdemar Wulffsen*, København, har fortalt, at nævnte Skriftsted er benyttet efter Forslag af Sognepræst Anger i Ibsker.

Selv om Abrahamsons Elever nu sikkert alle er døde, lever hans Navn og Mindet om ham endnu i Svaneke. Mange af Byens Indbyggere har hørt den ældre Slægt berømme ham som en dygtig Lærer, der havde en egen Evne til at sætte sig i Respekt og tage Børnene med det gode.